

A MEZŐGAZDASÁGI MŰVELTSÉG HIÁNYAI

A MAGYAR AGRÁRPOLITIKA különleges, időszerű problémái közül egyesek a hitbizományi reformnak, a telepítésnek, mások a tagosításnak, a szakoktatás reformjának és ismét mások a mezőgazdasági hitelélet, vagy a szövetkezeti mozgalom fejlesztésének ítélik az elsőséget. Jóllehet nem lényeges és nem is tartozik ide annak a kérdésnek az eldöntése, hogy valaki milyen szemszögből nézve, melyik probléma megoldását tartja fontosabbnak, mégis úgy véljük, elsősorban azok a kérdések kelhetnek jogos érdeklődést, amelyeknél a megoldás a földművelő nép túlnyomó részének nyújt előnyöket, továbbá a keresztülvitel nem jelent elviselhetetlen terhet az államháztartás részére, de egyben a legnagyobb erkölcsi vagy anyagi hasznot biztosítja és a mezőgazdasági termelés legmélyebben rejtőző kórokozóit teszi ártalmatlanná.

Ha pedig ezen az alapon mezőgazdasági problémáinkat a gyakorlati élet nézőpontjából vizsgáljuk és a gazdák fáradtságos munkájával gyakran arányban nem álló eredménytelenségek okát kutatjuk, akkor önkéntelenül felvetődik a kérdés, hogy mi a gazdaságos, okszerű termelésnek a legnagyobb rákfenéje?

A felelet röviden az: nálunk kétségkívül a széles rétegek mezőgazdasági szaktudásának hiánya! Hiszen ezek csaknem egészen nélkülözik a rendszeres szakoktatást. A legtermészetesebb segítségnyújtása tehát a tanítás, nevelés, amely valóban járható utat mutat és a cél eléréséhez az eszközöket is rendelkezésre bocsátja anélkül, hogy újabb áldozatokat kívánna a falu népétől. Ez a segítség a legszegényebb gazdát sem állítja megoldhatatlan feladatok elé.

A legegyszerűbb szakismeretek általánossá tétele az a biztos és egyedüli, de egyszersmind nélkülözhetetlen alap, amire építhetünk. Egyszerű alapismeretek nélkül hiába kerül szóba a műtrágyázás, a traktorhasználat, a fajtakiválasztás, az üzemtani kalkuláció kérdése stb., mind csak azt jelenti, hogy — erős hasonlattal élve — például építeni akarunk, de a munkát nem az alpnál, hanem a fődém szerkezetnél kezdjük.

Az ország 16,000.000 kat. holdnyi területéből kereken 6,800.000 holdon, vagyis az összterület 43%-án gazdálkodnak azok, akiket ez alkalommal, az iskolázásra való tekintettel ú. n. széles mezőgazdasági rétegeknek nevezünk. Ezek a gazdák egyenkint 5—100 kat. holdon gazdálkodva, mint fajunk legtisztább képviselői tehát az ország területének csaknem a felét tartják a kezükben.

Amilyen egyszerűnek látszik azonban, ha azt mondjuk, hogy a segítségnek elsősorban a széles rétegek mezőgazdasági irányú nevelésében és a szakoktatás kiterjesztésében kell állnia, olyan nehéz, különleges és újszerű feladatokat vet felszínre a szétszórtan élő mezőgazdasági népesség tömegoktatása. A szaktanárok elméleti és gyakorlati tudásával szemben felállított magas követelmény, az éghajlati, talaj, népesedési, értékesítési stb. viszonyoktól függő gazdálkodás sokfélesége, a tanyai és általában a vidéki étellel kapcsolatos közlekedési nehézségek, főképpen a szegényebb néprétegeknél az iskolázással járó tan- és egyéb költségek előteremtése, a gazda sajátos gondolkodásához való alkalmazkodás készsége, a gazda bizalmának megnyerése stb. nehezítik meg a hivatást teljesítő szakemberek munkáját.

Alit érhetnénk el a neveléssel, szakoktatással az Alföldön, a „magyar parlagon“, ahol ma is még sok helyen a rablógazdálkodás legprimitívebb formájával találkozunk. Ahol az állati trágyát megszáritják és ú. n. „tözeget“ vagy másnéven „kunkox“-ot készítve belőle télen-nyáron ezzel tüzelnek. Hasonló sorsra jut a szalma egy része is. Holott tudvalevő, hogy az állati trágya és a szalma a talajerő fenntartása szempontjából egyszerűen nélkülözhetetlen.

A trágyatüzelés meghonosodásával szoros összefüggésben áll az Alföld fátlansága. Télvíz idején, amikor sok fűtőanyag kell, fa hiányában a gazda mivel fűtsön? Még jobb belátás esetén sincsen választani valója. Ameddig fátlan marad az Alföld, a trágya- és szalmatüzelést nem lehet megszüntetni!

Pedig a nagy gonddal és hozzáértéssel végzett állami, közületi fásításoktól és elszórtan egyes birtokosoknak kezdeményezésétől eltekintve, sajnos azt kell mondani, szomorú képet nyújt az Alföld fásítása. Csongrád vármegyében huzamos időn át egyelőre csak a közlegelők befásítását szorgalmaztuk, mert ott nem érhetett a vád, hogy a búzatermő területek beárnyékolásával ellenszenvet keltünk a fásítás iránt. Háromszor kellett beültetni ugyanazt a legelőt, míg maradandó nyoma maradt a fásításnak. Részben a pajkos gyerekek, suhancok csavarták ki a suhángokat ostornyélnék, részben a nyári szárazság, az ismert aszály tette tönkre azokat.

De vajjon csodálkozhatunk-e azon, hogy a tanyai paraszt nem akar fásítani? Hiszen senki sem nevelte őt a fa szeretetére, hiányzik a szakismerete az ültetéshez, a gondozáshoz! Más vidéket, mint a fátlan Alföldet talán nem is látott. Munkájánál a paraszti materializmus szabja meg a sorrendi fontosságot. Az állattenyésztés vagy növénytermelés haszna természetesen kézzelfoghatóbb, mint a fásításé.

Lehet-e azonban ott mezőgazdasági kultúráról beszélni, ahol a földet bíró parasztság — nem is számottevő kivételtől eltekintve — mindössze hat elemi iskolát végzett és a fiatalabb korosztály nevelése, szakoktatása is kezdetleges arányokat ölt. A kívánatos mezőgazdasági műveltséget az egyszerű paraszt saját erejéből alig szerezheti meg. Elszórt egyesek kedvéért szaktanfolyamok nem rendezhetők, mezőgazdasági iskola pedig a közelben ritkán található. Szerencsésebbek azok a vidékek, ahol a parasztok többen összeállva adnak hangot kéré-

süknek és a szakismereteket a tanfolyamokon legalább felnőtt korokban részben pótolják.

Kétségtelen, hogy a tanulás iránt is fel kell először kelteni az érdeklődést. Aki életében alig tanult és később majdnem teljesen elfelejtette a betűvetést, mert olvasással nem kapcsolódott bele az emberiség nagy szellemi közösségébe, az nem is vágyik utána. Itt jeget törve kell újra a tanulás hasznáról meggyőzni őket. E téren örvendetesen tapasztalható az iskolán kívüli népművelési előadások és más szaktanfolyamok áldásos hatása. Ma azt mondhatni, hogy ezen a legnehezebb munkán már körülbelül túlestünk. A tudásvágyat sikerült felkelteni a gazdáiban. Jól emlékezem, hogy mikor 1930—31 telén Szentesen az első alkalommal rendeztünk a földművelésügyi miniszter megbízásából ú. n. háromhónapos téli gazdasági tanfolyamot, hosszú rábeszélés után sikerült csak 20—22 fiatalabb gazdát megnyerni tanfolyamhallgatónak. Később pedig, miután meggyőződtek arról, hogy mit tanulhatnak a tanfolyamokon, azoknak a legjobb propagálói lettek. Akik előbb nem akartak tanfolyamról hallani, a következő évben küldöttségileg kérték a földművelésügyi minisztert, hogy rendeztesen ismételten Szentesen háromhónapos téli gazdasági tanfolyamot.

De beszélhetünk-e ott állattenyésztésről, ahol az igavonó- és tenyészállatok a téli takarmányhiány miatt csak sínylődnék az istállóban és tavasszal alig tudnak a lábukra állani! Az alföldi parasztgazdaságokban pedig az ilyen jelenségek nem tartoznak a ritkaságok közé! Láttam olyan eseteket is, hogy a tanyásgazda tehenét kocsin kellett tavasszal kivinni a legelőre, mert szegény pára, a takarmányhiány miatt előállott éhségtől leromolva, a saját lábán nem tudott volna kimenni a legelőre. Torzonborz, csontvázszerű testét ujjnyi vastagon borította a szinte páncélszerű pizokrétég, miután a gazdája egész télen nem vakarta, nem ápolta, nem gondozta!

Hasonló szomorú sors vár az időjárás viszontagságainak kitett állatokra a Hortobágyon, mikor a nyári szárazság következtében minden kiszül és a szükségtakarmány elfogy. Az állatok a koplalásban legyengülnek, az éhséget kevésbé tűrő fiatal csikók el is pusztulnak. Mindennek ellenére az Alföldön a szántóföldi szalastakarmánytermelés harmadrendű szerepet játszik. A vetésforgók egyoldalú, hagyományos összeállítására minden tapasztalati haladást félredob. A tarlókat sok helyen aratástól április közepéig legeltetik, tapostatják és csak a vetés előtt szántják fel sekélyen. A gyümölcsfák kártevői elleni védekezés nincsen elterjedve, a legelőkön a gyomirtás kivétel számba megy. A termelésben tudatos állati és növényi fajtakiválasztásról nem beszélhetünk. A szövetkezeti eszmét csak a gyakorlati élet részéről való meghazudtolásból ismerik!

Csodálkozhatunk-e ilyen körülmények között, hogy a tejjel-mézzel folyó Kánaánnak nevezett Alföldön a parasztgazdasága mai formájában nem állja meg a versenyt sem a kollektivizált Kelettel, sem a mechanizált Nyugattal, sem az alacsonyabb igényű déli szomszédokkal? Itt mind a „műtrágyázás“, mind a „belterjes gazdálkodás“ hangsúlyozása hiábavaló addig, míg hathatósabb segítőkészet

nem nyújtunk a parasztnak. A szegénység és nyomor legfőbb oka a tudás hiánya, az elmaradottság. Gyakorlatilag és elméletileg kifogástalanul felkészült, jó szakembereknek kellene sokat foglalkozni a néppel. Olyan szakembereknek, akiknek a nevelése sincsen még, sajnós, intézményesen biztosítva.

A nagybirtokosoknak módjukban áll, hogy szakképzett, okleveles gazdatisztet tartsanak. Szaktudás tekintetében itt sokkal kevesebb a kívánivaló. Elvárható, hogy termelésüket a mai kor követelményeinek megfelelően folytassák. De mi történik a kisbirtokosokkal, a paraszttal? Nem kívánja-e a közérdek, hogy többet foglalkozzunk velük és segítsük őket termelési tevékenységükben?

A népnek azok az egyszerű fiai, akik pl. a tanyavilágba születtek bele, alig tanulták meg a betűvetést, vagy később az elemi iskola elvégzése után azt is elfelejtették, semmiért sem hibáztathatók. Ők igénytelen életmód mellett folytatják az egyoldalú, kezdetleges termelést mindaddig, míg jobbat, tökéletesebbet nem látnak vagy hallanak. Amennyiben arravaló szakemberek hivatásszerűen foglalkoznak velük — saját tapasztalataimra hivatkozhatom — a haladás meglepő!

Állítom, hogy könnyebb a gazdákkal felvenni a küzdelmet a haladásért, mint azokkal a „Tamásokkal“ vitatkozni, akik azt mondják, „nem érdemes a néppel foglalkozni“ vagy „nincsen foganatja“, „nem hallgatnak a szép szóra“ stb. Hivatkozom arra a számos tanfolyamra, amelyeket az utóbbi években a földművelésügyi kormányzat áldozatkészsége révén tarthattunk, azok eredményeire, arra a meleg és önzetlen barátságra, amely az eszmecserek közben a gazdák és előadók között kifejlődött, továbbá a gazdák hihetetlen fegyelmezettségére, természetes, józan eszére, tehetségére és hálájára, amely nekünk további erőt és lelkesedést ad a küzdelemre. Soha nem hittem volna, hogy milyen hálás munka a néppel való foglalkozás azok részére, akik minden mellékgondolat nélkül csak lelkiismeretük megnyugtatására és a gazdáktól kapott elégtételre törekednek.

Csonka-Magyarországon a mezőgazdaságilag megművelt földterületek lényegesen nagyobb része a kisgazdaságokra esik és a kereskedelmi forgalomba kerülő agrártermékek értékének több mint 70%-a a kisgazdaságokból származik. Nem vétek-e és tudatlanság ilyen körülmények között elveket hangoztatni, amelyek még akkor sem volnának helyénvalók, ha ebben az országban csak mezőgazdasági cselédek volnának, akiknek elsősorban engedelmességni és csak azután kell mesterségüket kitanulni! Ez az okoskodás minden bizonnyal a letűnt feudális idők maradványa, abból a korból származik, amikor a földművelő tömegekben csak jobbágyokat, uradalmi cselédeket láttak.

A háború után kicleződött gazdasági versenyben csakhamar be kellett látni, hogy a földművelő tömegek gazdasági irányú nevelése — a köz szempontjából — egyik legsürgősebben megoldásra váró feladat, mert a kiterjedt szakoktatást sürgető jogos igények a földművelő nép soraiból mind gyakrabban törtek fel. Korábban az volt a panasz, hogy nehéz a szakiskolákat a tanulókkal benépesíteni. Ma élő tanúi vagyunk annak, hogy a kisgazdák mohón szívják magukba a nekik nyújtott ismereteket. Előfordul, hogy naponta 10—12 km-ről gyal-

golnak be az előadásokra. Máskor pedig, mint pl. Békésgyulán hallhattuk, hogy az egyik értelmes, 50 holdas, hat elemít végzett kisgazda, a vármegye előkelőségei és a tanfolyamvizsgán jelen volt mintegy 150 gazdatársa előtt tolmácsolta a kívánságukat, mondván: „Ne adjanak a kisgazdáknak semmi mást, csak szaktudást!”

Az elmúlt télen. Nagyidán előfordult, hogy minden különösebb nagyarányú előkészítés nélkül 140 gazda jelentkezett a meghirdetett egyhetes legelőgazdasági tanfolyamra. Hasonlóképpen Battonyán, Tiszafüreden, Békésgyulán stb. mindenütt sokkal többen jelentkeztek a tanfolyamra, mint ahányan a megállapított létszám miatt résztvehettek volna. Ezeket a példákat csak annak megtámasztására említettem meg, hogy valóban a tanítás után az érdeklődés hatványozott formában nyilvánul meg.

Meg kell állapítani és nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a mezőgazdasági termelés gazdaságossá tétele érdekében a köz szempontjából — bármennyire újszerűen hangzik is — nem az elszórt csúcsteljesítmények a fontosak, hanem a nagy mezőgazdasági tömegek alacsony átlagtermésének az emelése.

Miért ringatjuk hát magunkat abban a tévhitben, hogy a gazdák nem akarnak tanulni? E téren az utóbbi 10—15 év nagy változást hozott. Az érdeklődés valóban megtalálható, csak az a kérdés, ki és hogyan közeledik hozzájuk, miképpen tudja megnyerni a bizalmukat.

A gazdák bizalmatlanságán nincs mit csodálkoznunk. Az idők folyamán szerzett tapasztalatok és többnyire rossz tapasztalatok szüleménye ez. Az ismételten átélt nehéz viszonyok, anyagi szükség, járatlanság stb. óvatosságra intik. Kevés iskolázottsága következtében ismeretei fogyatékosak és így természetes, hogy mikor a sötétben tapogatódzik, óvatos, kételkedő. Az emberi egoizmus által kihasznált gyengeségére féltékeny. Gondoljuk csak meg, hogy hova jutna, ha könnyen kötélnek állana a hiszékenységével visszaélő embereknek. Még gyorsabban kerülne anyagi romlásba, mint konzervatív, bizalmatlan voltával. A bizalmatlanságot tehát nem szabad hibáztatni, hanem azt őszinteséggel és bizalommal kell legyőzni?

Az elmaradottság mennyiségi és minőségi termésvesztéséget jelent és befolyásolja a gazdasági üzem rentabilitását. Hol vagyunk a helyes istállótrágyakezeléstől, ami nem kerül pénzbe, de szaktudást igényel? Mennyi érték vész el csak e téren! Hasonlóan nem kerül pénzbe az istállózott állatok téli gondozása. Másszóval jobb istállótrágyakezeléssel, állatgondozással, célszerűbb takarmányozással, tökéletesebb növényi és állati fajtakiválasztással, helyénvaló értékesítési módozatok kiépítésével a gazdasági üzemek nagyobb részénél, a termelési költségek jelentékeny emelése nélkül is számottevő teljesítménytöbblet érhető el!

A szakismeretek elterjesztése új eddig kihasználatlan energiák bekapcsolását jelenti a mezőgazdasági termelésbe, olyan energiákét, amelyek eddig paragon heverték. Sok mezőgazdasági termelési ágazatot ismerünk, amelynek folytatásánál a szaktudás a döntő tényező, így pl. a méhészet, selyemhemyótenyésztés, gyümölcsstermelés, zöldségtermelés, kertészet, háziipar, stb. kisebb mértékben, minden

számottevő befektetés nélkül megindítható. A szaktudás hiánya és a nép ilyenirányú törekvéseinek nem megfelelő támogatása adja a magyarázatát annak, hogy ezek az elsősorban kisgazdáknak való mezőgazdasági ágazatok oly kevésbé terjednek el. Pedig mennyivel biztosabb, sokoldalúbb és az időjárás szeszélyeitől függetlenebb volna a kisgazda termése, ha minden vidéken jó szakemberek útbaigazítása mellett meghonosítanák az említett, mondhatni másodrendű mezőgazdasági termelési ágazatok közül azokat, melyek a helyi éghajlati, talaj- és értékesítési viszonyoknak a legjobban megfelelnek.

Az új célkitűzések érdekében új, hathatós eszközöket kell alkalmazni, ahol a gazdasági iskolák erőteljes kiépítése, rövid szaktanfolyamok szervezése és az oktatásnak gazdasági tanácsadással és ú. n. példagazdaságok létesítésével történő kiegészítése legyen a vezető szempont.

Szonka-Magyarországon ma mindössze 22 alsófokú mezőgazdasági iskola működik. Ezek közül 13 téli gazdasági iskola és 9 mezőgazdasági szakiskola. A téli gazdasági iskolák újabb keletűek és bár szintén két évfolyamosak, tanítási idejük csak a november—februári téli hónapokra korlátozódik. Ezek az iskolák nagyon helyesen számolnak azzal a tapasztalattal, hogy a paraszt nyáron, munkaidőben a fiát nem szívesen nélkülözi. Ezen nem is csodálkozhatunk. A felnőtt fiúgyermek a kisgazdaság természetes és olcsó munkaereje, neki segítenie kell otthon a családnak.

A korábban földművesiskoláknak nevezett mezőgazdasági szakiskolák nem számolnak ezekkel a fontos körülményekkel. Létesítésük idejében az uradalmak részére mint altisztképző iskolák jöttek számba. Ezekben két teljes éven át, tehát télen-nyáron folyik a tanítás, a beiratkozott gazdaifjakat a szülők nyáron is nélkülözni kénytelenek. Felesleges külföldi példákra hivatkoznunk. A dolog természete hozza magával, hogy a mezőgazdasági iskoláknak a gazdák életmódjához kell alkalmazkodni, ezért a téli gazdasági iskolák váltak be inkább.

Sokszor hallunk olyan általános kijelentéseket, hogy nálunk nagyon kevés az alsófokú mezőgazdasági iskola. Ritkán kapjuk azonban meg a kritizálók részéről a választ, hogy hány és milyen mezőgazdasági iskolára volna az országnak szüksége, továbbá mi volna az iskolahálózat kiépítésének a végső célja.

A végcél csak az lehet, hogy alaki képesítéshez kössük a mezőgazdálkodás folytatását. Ebben az esetben — amitől nagyon távol állunk — bizonyos mezőgazdasági ingatlanminimumhoz kellene kötni a gazdasági iskola elvégzésének a kötelezettségét. Elsősorban tehát az ország birtokmegoszlásának ismerete szükséges ahhoz, hogy a kívánatos gazdasági iskolák számát megállapíthassuk.

A mezőgazdasági ismeretterjesztés szempontjából legnagyobb szerepre hivatott alsófokú gazdasági iskolákat — tapasztalat szerint — leginkább a 10—100 kat. holdas birtoknagyságból származó gazdák fiai látogatják. A 10—100 kat. hold nagyságú gazdaságok száma 240.761, ezek összesen az ország területének 33.4%-át teszik. Nagy általánosságban elegendőnek látszik az a követelmény, hogy a jövőben lefelé egészen a 10 katasztrális holdas kisgazdáig adjuk meg a szak-

iskolázási lehetőséget. Felfelé pedig a 100 kat. holdas gazdaságnál nagyobb, de 500 holdasnál kisebb birtok tulajdonosa — iskolalátogatás szempontjából — a középfokú gazdasági iskolába való. Ezeknek a gazdaságoknak a száma csak 10.635 és az ország területének 14.1%-át alkotják. Ha már most azt kutatjuk, hogy a mai állapottal szemben mennyire kell majd emelni a téli gazdasági iskolák számát, hogy a 10—100 kat. holdas kisgazdaságok üzemvezetői tanult gazdákkal pótolhatók legyenek és a parasztgazdaságokból származó ifjúságnak teljes mértékben meg legyen a kiképzési lehetősége, akkor a következő megfontolással élünk:

Az 1930. évi gazdasági üzemstatistika szerint a 10—100 kat. hold kiterjedésű gazdaságok számát 240.761-re felvéve és egy-egy gazdaságnak ugyanazon személy által történő vezetésére átlagosan egy emberöltőt (30 év) számítva — mert ennyi idő alatt a gazda rendszerint kiöregszik, vagy tovább adja a földjét, illetőleg a fiára, más hozzátartozójára bizza a gazdálkodást — az ország gazdasági iskoláiba évenként beiratkozó tanulók száma (240.761 osztva 30-cal) 8025-re tehető. Miután a téli gazdasági iskolák kétévesek, ezt a számot kétszer kell megszorozni ($8025 \times 2 = 16.050$), hogy a mindenkori átlagos tanulólétszámot megkapjuk. Iskolánként és évfolyamonként átlag 30—40 tanulót számítva, a 16.050 tanuló befogadásához mintegy 246 téli gazdasági iskolára volna az országnak szüksége.

A 100—500 kat. holdig terjedő birtokkategóriák gazdaiifjúságának a kiképzésére — ugyancsak a fenti számítás szerint — hozzávetőlegesen 10 középfokú gazdasági iskola elegendő lenne.

Ezzel az elméleti értékű számítással csak arra kívántam rámutatni, hogy a gazdasági iskolák számának a felemelését nem az általánosan emlegetett lakosság, hanem a gazdaságok számarányához kell mérni. Szembetűnő továbbá, hogy milyen téves álláspont az, amikor ismételen a gazdasági középiskolák nagyszámú létesítése mellett kardoskodnak, holott a téli gazdasági iskolák számának szaporítása sokkal fontosabb. Ez utóbbiak egyrészt elhanyagoltabb és tehetetlenebb népréteget emelnek fel, másrészt pedig kiépítésük esetén, az ország mezőgazdasági területének kerekén egy harmadát (33%) kézbentartó parasztok részesülnének a kultúra és szakismeretek áldásaiban, a középfokú iskolák tanulóifjúsága által képviselt, mindössze 14% mezőgazdasági összterülettel szemben.

Addig is, míg a téli gazdasági iskolák száma idővel, fokozatosan felemelhető, nagyon jó szolgálatot tesznek az ú. n. háromhónapos téli gazdasági tanfolyamok, melyeket a m. kir. gazdasági felügyelők tartanak. Ezeknek a tanfolyamoknak a számát a két év előtti 20-szal szemben a múlt télen 40-re emelték fel úgy, hogy kerekén 2000 gazdaiifjú nyert azokon kiképzést. Az alsófokú gazdasági iskolákban, az előzően ismertetett számítás szerint, a számbajövő gazdaiifjúságnak az 1935—36. év telén csak 7.5%-a, a háromhónapos téli gazdasági tanfolyamokat is beleszámítva pedig 33%-a részesült kiképzésben. Az utóbbi arányszám azért látszik olyan kedvezőnek, mert a tanfolyamokat több tanuló látogatta, mint a téli gazdasági iskolákat.

Nagy tévedés volna azonban azt gondolni, hogy a gazdasági iskolahálózat kiépítésével a terméseredmények emelkedésében már néhány év alatt javulás észlelhető. Azoknak a gazdaiifjaknak ugyanis, akik az iskolát elvégezték, nincsen sok beleszólásuk otthon a szülők gazdálkodásába. Legtöbbször 10—15 évig kell várniok, míg átvehetik az apai gazdaságot. Fél emberöltő telik tehát el, míg csak szóhoz juthatnak.

Vájjon várhatunk-e ilyen sokáig gazdálkodásunk színvonalának emelésével, nem szükséges-e olyan eszközökhöz nyúlnunk, amelyek korábban, lehetőleg azonnal éreztetik hatásukat? Könnyű kiszámítani, hogy a legszebb iskolafejlesztési programul is nem kevesebb, mint 20—30 év alatt adna csak eredményt! A magyar mezőgazdaságnak tehát igen fontos érdeke, hogy az ifjúság mellett a korosabb gazdákat is — akik a termőföldnek jelenleg tényleges művelői — bekapcsoljuk az ismeretterjesztésbe.

Kint a gyakorlati életben mozgó korosabb gazdák évtizedekkel ezelőtt jártak — ha ugyan jártak — gazdasági iskolába. Ezeket nem lehet tanítás miatt újra az iskola padjaiba ültetni. Más utat kell választani a célból, hogy szakképzésben részesíthessük őket. Természetes kicserélődésükre, kiöregedésükre esetleg egy emberöltőig nem várhatunk, mert a nemzetek versenyében azé az elsőség, amelyik a kor-szellemet előbb ismeri fel és termelésében előbb alkalmazkodik hozzá. A gazdáknak iskolai tanítását és nevelését ezért az ú. n. gazdasági tanácsadással kell kiegészíteni, ami nem más, mint közvetlen befolyás gyakorlása a termelő gazdára, a saját üzemében, arra hivatott szakértő által.¹

A mezőgazdasági termelés átszervezésének időszerű kérdései között szereplő gazdasági tanácsadás nemcsak a kisgazdáknak szaktanácsokkal való ellátását, hanem mindazon eljárások alkalmazását jelenti, melyek a parasztgazdasági üzemvitelnek a mai idők követelményei szerint és a tudományos kísérleti eredmények értelmében történő átalakítását célozzák. A tanácsadás tulajdonképpen a mezőgazdasági ismeretterjesztésnek, a termelés befolyásolásának, szellemi irányításának új tényezője, melyet a különböző országok a saját viszonyaikhoz alkalmazva a gazdasági iskolázással, a szövetkezetekkel, a kísérleti intézményekkel karöltve építettek ki.

Németországban a gazdasági tanácsadó legtöbbször azonos a téli gazdasági iskola tanárával, aki ezt a tevékenységet az iskolán kívüli, egyénioktatás formájában gyakorolja. Feladata elvégzésében segítenek az állattenyésztési és növénytermelési felügyelők, a gazdasági egyesületek, szövetkezetek tisztviselői stb. Nálunk a tanácsadói munkakörhöz legközelebb a gazdasági felügyelők állanak. Régebben, amikor még mezőgazdasági iskolák alig voltak, ezt a szerepkört a vándortanítók töltötték be.

A gazdasági tanácsadás feladata tehát, hogy lehetőleg minden gyakorlati gazdának a kívánatos szakképzést pótlólag megadja. Minél rövidebb idő alatt sokat pótolni az e téren mulasztottakból! A leg-

¹ Lásd bővebben: Soproni (Schmidt) Elek dr.: A mezőgazdaság irányítása a Németbirodalomban. M. kir. Egyetemi Nyomda 1935.

sürgősebb feladatok közé tartozik a kiscgazdák széles rétegeit megmozgatni tudó és kézbe tartó szervezet kiépítése, amely a mezőgazdasági sajtó, a szakiskolák, a mezőgazdasági egyesületek, a szövetkezetek, a m. kir. gazdasági felügyelőségek, a kísérleti intézmények stb. útján különösebb kényszer nélkül, de állandóan és sokoldalúan hatást gyakorol a gazdákra és befolyásolja őket termelési tevékenységükben.

Tulajdonképpen az a megfigyelés, hogy mindig és mindenütt találni néhány haladni vágyó gazdát, akiket a gazdasági tanácsadónak támogatniok kell; ez adja a gazdasági tanácsadás alap gondolatát. A gazdasági tanácsadók erre a néhány gazdára építik fel úttörő munkájukat, akik szívesen hallgatnak intő szavára és minden alkalmat megragadnak, hogy magukat képezzék, gazdálkodásuk színvonalát emeljék. Ezek természetesen támaszt keresnek, olyan egyéneket, szakembereket, akik törekvésükben segítik őket. Amennyiben segítőtársakra nem találnak, nehezebben emelkednek ki a többiek közül s igyekeznek kevés kivétellel hajótörést szenved. Az általános haladás érdekében célszerű tehát tömöríteni és összefogni, alapos szakember vezetésére bízni azokat a gazdákat, akik szívesen vezetetik magukat. A hatás előbb-utóbb a többiekre is áterjed. Az a néhány gazda, aki a tanácsadó szavára hallgat, a kovász szerepét tölti be majd társai között. Tapasztalat szerint ha más nem, a haszon iránti vágy viszi rá majd a szomszédokat az utánzásra.

A gazdasági ismeretterjesztésnél rendkívül nagy szerephez jut a példaadás. Miután a téli gazdasági iskolák nem rendelkeznek számottevő gazdasággal, a gazdái fjak megfelelő gyakorlatának biztosításacéljából kívánatos volna ú. n. parasztmintagazdaságokról, vagy másszóval röviden „példagazdaságokról“ gondoskodni. Ezek a kiscgazdák kezében levő, példaképpül szolgáló gazdaságok volnának, amelyek a mezőgazdasági kamarák ellenőrzése alatt állva biztosítanák a gazdái fjak helyes gyakorlati kiképzését. A példagazdaságok előnye, hogy a parasztnak a saját birtokukon és saját eszközeikkel a helyszínen mutatják meg, hogy mit lehet a földbirtokból kihozni.

Tudjuk, hogy a gazda csak akkor hajlandó a megszokott termelési technikáján valamit változtatni, ha annak előnyéről a saját szemével is meggyőződött. Helyes volna ezért, ha minden faluban létesítenék legalább egy-két példagazdaságot, amely a környék gazdáinak irányt mutatna. Meg kell még említeni, hogy bármennyire közcélt szolgálnak is a példagazdaságok, azoknak — a nálunk inkább ismert nagy mintagazdaságtól eltérően — természetes úton, saját erejükből kell kifejlődniök különösebb pénzsegély nélkül, amely fejlődési folyamatnál a kiscgazdák viszonyainak megfelelően a szorgalmas munka és szaktudás vigye a főszerepet.

A példagazdaság is egyik elengedhetetlen eszköze annak a meggyőződésre való, gyakorlati tapasztalat által kitermelt irányelvnek, hogy a legerősebb gazdavédelem a nép széles rétegeinek a megváltozott termelési és értékesítési viszonyokhoz alkalmazkodó szaktudása és mezőgazdasági irányú nevelése.